

nova kretanja u makedonskoj likovnoj umetnosti

savremena
galerija
centra za kulturu
»olga petrov«
pančevo
tel. 45 088

savremena galerija
Zrenjanin

---

*savremena kretanja
u makedonskoj
likovnoj umetnosti*

---

20. 04.
10. 05.
1990.

UMETNOST KAO UNUTRAŠNJI MONOLOG

(Nova kretanja u makedonskoj likovnoj umetnosti)

Uvodne zabeleške

Ova izložba dolazi u vreme kad je makedonska likovna umetnost nizom novih imena i originalnih dela počela da prodire u naš jugoslovenski prostor i šire. Treba podsetiti da je Makedonija brzim etapama i silnim naporima nastojala da na svim područjima nadoknadi ono što joj je burna i teška prošlost uskratila (političke, društvene, ekonomske nepogodnosti). Postoji opravdana težnja da moderna makedonska umetnost (koja prodire u dvadesetim godinama o. v.) i sada da svoj odgovarajući prilog aktuelnim umetničkim strujanjima. Pored toga, stvaralaštvo u Makedoniji, pa i likovno, je i danas za mnoge »zemlja nepoznata«. Savremena galerija u Pančevu pravi veliki napor i značajan pokušaj da ovom izložbom premosti (bar za trenutak) informacijski jaz i da upotpuni sliku o savremenoj jugoslovenskoj umetnosti. Ovaj izbor sačinjen od dela mlade i najmlađe generacije treba da predstavi ono što je istraživačko, vitalno i kreativno u poslednjih nekoliko godina. Ali mora se reći da je to samo deo makedonske savremene likovne situacije. To istovremeno znači ukazati na preobražaj i kvalitetan pomak u najnovijim nastojanjima u makedonskoj umetnosti. Pored već poznatih imena, a neki od njih se afirmišu i van naše zemlje, zastupljena su uglavnom dela talentovanih mladih umetnika koji su završili studije na skopskom Fakultetu likovnih umetnosti.

Izložena dela posredno i na simboličan način definišu naš doživljaj stvarnosti. Makedonija, koja je do skora važila za »tamni, ućutkani vilajet«, preživljava dane silovite obnove nacionalnog osećanja, zatim oslobođanje i afirmacije čovekove ličnosti, vreme velike intelektualne sinteze. Danas možemo direktno da pratimo hroniku dramatičnih zbivanja u svetu, što sve doprinosi uobličavanju »mentalne klime dela«. Umetnost postaje unutrašnji monolog, »šifrovana poruka«, okrenuta sadržajima individualne mitologije.

Danas je razvijena svest o disperziji umetničkih pojava, ali je evidentna i srodnost razmišljanja u različitim jugoslovenskim sredinama. Makedonski umetnik je dobro informisan, ima razvijenu svest o univerzalnosti umetničkih tokova, ali istovremeno zadržava svoju umetničku energiju i duboku povezanost sa autentičnim ambijentom u kome se ostvaruje. U protekloj deceniji smenjivala su se brojna stilska i koncepcijska usmerenja i prostor individualizam osvajali su se neki prostori umetničke slobode. Postmodernistički duh je našao odjeku i u našoj sredini. Treba posebno izdvojiti

vitalnu i svežu struju arhaizma, nastojanje da se kroz moderni plastički jezik impliciraju i izraze elementi kulture podneblja. Ključni pojam decenije postaje genius leci, što je dovelo do autentičnog proširivanja umetničkog senzibiliteta. Posebno u delima makedonskih skulptora se ostvaruje to specifično povezivanje sa »duhom i karakterom mesta«, što doprinosi njenom posebnom mestu u »traženju suštine stvari« u novoj umetnosti.

Geometrizacija likovnog prostora

Likovna scena u Makedoniji je dinamična i protivurečna, otvorena za različita istraživanja. Međutim, treba ukazati na činjenicu da nosioci promena i kvalitetnog pomaka su umetnici koji su se opredelili za geometrizaciju forme, za promišljeniji pristup slici. Oni su pokazali, oslanjajući se na intelekt ali i na instinkt, da umetnost nije »istrošena« oblast.

1. Prve impulse u tom pravcu dala su dvojica slikara koji sprovode, svako na svoj način stilizaciju forme. U delu **Dimitra Maneva** povezuju se čulne vrednosti u doživljaju i geometrizacija forme je opravdana u jednom postkubističkom maniru. Evidentan je proces stilizacije kada forma na granici predstavnosti preuzima samostalnu ulogu, kada počinje da živi vlastitim životom: ona se deli, kombinuje, širi i umnožava ka samim osnovama saznanja. Autor pokazuje da se oblici ne mogu odvojiti od vizuelnog iskustva, ali da je potrebno i osećanje pored razuma, boja pored oblika u reduciranim vrednostima ali i sa izvesnim sažimanjem u vidu simbola ili znaka. **Vele Taševski** u prirodi traži svoj podsticaj. Njegove slike sadrže sveže osećanje za pejzaž, ali filtrirane kroz prizmu senzibiliteta jednog čoveka urbane sredine. Blaga geometrizacija forme je sredstvo da se očuva integritet celine, da se odredi »reljef« i planovi u slici, a potencirana je rasporedom svetlosti. Autor ne zapostavlja atmosferu koja je naglašena prigušenom, sivkastom gamom. U tome, kao i u osećajnosti koja se oslanja na strukturu on nalazi i izražava osnovne vrednosti u slikarstvu.

2. Nova geometrija ili apstrakcija u Makedoniji koristi klasična sredstva da bi uobličila novu duhovnu klimu. Ona je introvertna, okrenuta samom biću likovnog jezika. Ova struja prevladava krajem decenije, a likovna ostvarenja upućuju na fenomen otvaranja i urbanizovanja jedne sredine. Nova geometrija svedoči o zreloom kritičkom svešču umetnika o aktuelnim problemskim orijentacijama. Ona je i u našim uslovima rezultat reakcije na euforičnost »nove slike«, zamenjujući njenu nekontrolisanu gestualnost jasnošću, tačnošću, savlađivanjem i dubinom zamisli. Umetnici se okreću krajnje čistom, reduciranom likovnom znaku, a slika postaje autentični likovni izraz

zasnovan na primarnosti likovnih elemenata. U ovim slikama javlja se sklonost ka analizi, kreiranju svojevrsne poetike sažetosti i minimalizma. Slika je smirenija, razložnije obrađena i predstavlja plod resignacije, formira se u svojevrsnu »metaforu otuđenosti«.

Slike trojice autora su većinom platna velikih formata, najčešće jednoboja (crna, svetlosmeđa, siva), slikana kontroliranim gestom, ne u improvizaciji već u naglašeno odmerenom slikarskom postupku. To nije »ohlađeno« slikarstvo jer je epspesija sačuvana u načinu slikanja i materiji, boja je monohromna i nijansirana, ona poseduje svoju unutrašnju vrednost i psihološki naboj izraza. U ovim delima možemo utvrditi poštovanje temeljnih pravila apstraktnog polja kako su je formulisali klasici modernizma, ali istovremeno se otkriva osećaj za metafizički prostor karakterističan za našu senzibilnost.

Blagoja Manevski je hromatsku intenzivnost ranijih dela zamenio sa monohromnim crnim površinama profiliranih platna. U njima autor kombinira kompaktnost obojenih delova sa nenaslikanim praznim segmentima koji su u funkciji celine. Blagoja Manevski zadržava geometrijsku strukturu dela koja su jedinstvena u formalno-stilskom i izraznom pogledu. **Slavčo Sokolovski** otkriva svoj senzibilitet kroz vrednosti materijala i mekost geometrijskih formi koje imaju skriveni, simbolični, pre svega intimni značaj. One svedoče o strahu od stvarnosti, a to je progres od haosa ka formi. **Vančo Jakov** deli platno na široke trake monohromatske i tonski nijansirane površine među koje često kadrira neki stilizirani predeo kao drugi plan u slici. Upotrebom gotovih materijala (novinski papir i dr.) autor naglašava »grafizam« formi omekšan određenim toplijim tonskim nijansama.

Umetnost i angažman

Dvoje umetnika, svako na svoj poseban način, ukazuju na nove mogućnosti umetničkog angažmana danas. **Zaneta Vangeli** svoju poruku uobličuje u jasno definisanim formama i kompoziciji koja je sastavljena od nekoliko segmenata koji tvore celinu. Ona kombinuje platno, na kome vrši izvesne glavne letrističke intervencije sa fotografijom koja svojim simboličnim značenjem daje poentu umetničkom delu. Zaneta Vangeli poseduje izraženu selektivnu memoriju povezujući likovnost sa modernom strukturom i ikonografijom i sadržaj koji kroz svoja tamno obojena značenja ostvaruje jedan univerzalni angažman u umetnosti. **Venko Cvetkov** u svojim delima povezuje komponentu estetskog i ideološkog čiji pokretački naboj nalazi u stvarnosti, istoriji, u aktuelnoj razočaranosti i dezorientiranosti. On otkriva zagonetnost odnosa umetničko-etičko, i spoj tradicionalnog pod »okriljem« novog. Venko Cvetkov preferira ironijski

način izražavanja, od čega proizlazi jedna tamna intonacija u »atmosfera« slike. U svom video-projektu ovaj autor sprovodi vizuelizaciju poezije (»Beli mugri« Koče Racina i dr.) alternirajući motive pejzaža, koji su neodređeniji u odnosu na motive od crkvenog enterijera.

Grčevita lepota nadrealnog

Jedan deo umetnika otkriva duboko skrivene prostore nejasnog, podsvesnog. Oni sliku grade prema »unutrašnjem modelu« oslanjajući se na svoju intuitivnu i nagonsku fantaziju. Neki od njih to rade ekspresivnim gestom, a drugi promišljenijim metodom poniru u sferu iracionalnog, otvarajući se prema »čudesnom«, neočekivanom trenutku. Topli i surovi intenzitet boje smenjuje se sa uzdržanim hromatizmom i čine osnovu iz koje izranjaju razni znaci i likovi, neodređena i ne toliko zastrašujuća mitska bića. Stvorena je s jedne strane gotovo geometrijska artikulacija nadrealne poetske suštine, ali isto tako i jedna euforična slika asocijativnih sadržaja. U njima nalazimo dodir sa podsvesnim, simboličnim ili arhetipskim predstavama, sa jednom grčevitom lepotom nadrealnog, ili poetikom dečjeg izraza, neposrednog i simboličnog, ponekad naivnog. Karakteristična su ostvarenja **Perice Georgieva, Ljupča Bojarova**, kao i **Vujka Radivojević-Bojarove** i **Zanete Gelevske**.

Skulptura-umetnost mesta

Skulptura u Makedoniji ostvaruje neka od bitnih aspekata likovne umetnosti danas. Umesto grančice i slame koristi se drvo i metal koji svedoče o promeni senzibiliteta i skulptorskih nastojanja. Skulptura kao kategorija sintetizira u sebi moderni plastički znak i elemente »umetnosti mesta«. Makedonski umetnik teži od lokalnog prema globalnoj viziji, ostvarujući spoj intuitivnog stvaralaštva i mentalnih operacija. Skulptura postaje umetnički predmet koji u sebi upija elemente »duhovne tradicije mesta«, a nekad je bliska modernističkom dizajnu.

Delo **Jovana Šumkovskog** ima prelazni karakter. On je radio silke u maniru facetiranog »rejonizma« sa bogatom kolorističkom strukturom. Sada je okupiran izradom specifičnih skulptura-objekata koji su sastavljeni od raznih delova gotovih predmeta (starog mebla i sl.). Ova dela nose obeležja reljefnih konstrukcija u koje autor ubacuje naslikane delove. To su široko obojena polja (na platnu) koja imaju gustu strukturu i tamnu gamu zemljanih ugašenih tonova. Svojom fizičkom prisutnošću i »težinom« ona savladavaju sve čovekove osećaje. Objekti

sastavljeni od dekomponiranih elemenata, obuhvataju intimizirani prostor koji podseća na »atmosferu« makedonske kuće, svakako sa jednim osećanjem egzistencijalnog nemira.

Tome Adžievski kreira skulptorski ansambl od više delova, kao elemente u prostoru koji nalikuju znakovima-skulptorska tela »skrivenog simbolizma«. To su kompaktni oblici u drvetu koji imaju vitalnu unutrašnjost i robustnu konturu. Značenje dodira koje poseduju ove skulpture saobrazan je dijalektici vida. Intervencije na grubo deblo su neznatne ali promišljene i urađene su pravim skulptorskim osećanjem za otkrivanje oblika u prirodnom materijalu.

To je skoro neposredna kontemplacija »u materijalu«.

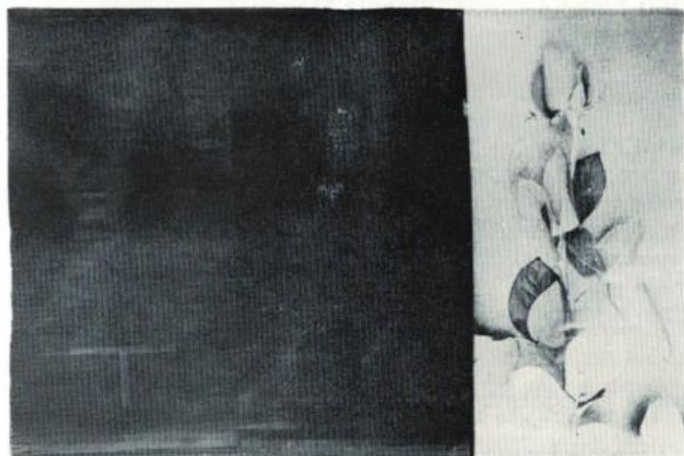
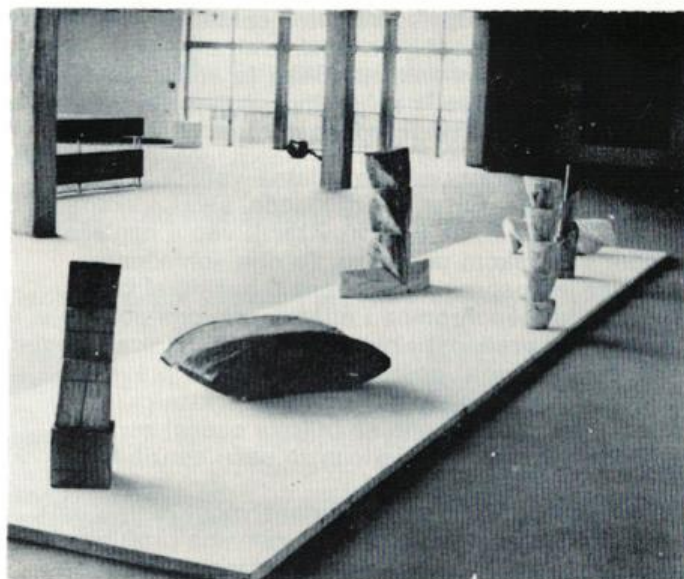
Margarita Kiselička-Kalajdžieva pokazuje svoj skulptorski afinitet za surova debla ili grane na koje vrši minimalne intervencije. Radi se o neposrednom osećanju za prirodni oblik, za sposobnost izvlačenja suptilnih odnosa između zakrivljenih kontura i organskog impulsa oblika. Umetnica voli ambijentaciju elemenata, pokazujući osećanje za intimnost mesta koje »zatvaraju« oblici.

Ismet Ramičević koristi metal, nekad u kombinaciji sa drvom u kreiranju svojevrsne »teritorije magičnog«. On sprovodi princip konstruiranja u metalu, reže površine koje sastavlja u razne oblike koji imaju organsko-tehnička obeležja. To su minimalizirani oblici sa jasnom i čistom konturom koji tek u međusobnim odnosima u prostoru ostvaruju svoju često »nepredvidljivu korelaciju«. Spajanje forme i sadržaja je pomereno prema jednoj vrsti »estetike (ne) ravnoteže«.

Da su konstruktivistički oblici smišljeni kao vizuelni dokaz nepobitne logike i koherencije svedoče dela **Stanka Pavleskog**. Oni deluju kao visoko artikulisani crteži u prostoru, svedoče o dominaciji vida nad taktilnošću. Važna je arhitektonska konstrukcija celine, u vidu pravolinijskih i sferičnih omotača. To je skulptura oštih rubova, koncipirana monumentalno sa dinamičnom artikulacijom okoline.

Makedonski umetnici, nasuprot taškoćama uspešno realiziraju svoje zamisli i može se predvideti bar za dogledno vreme dalji razvoj u smislu kontinuiteta sa ovim aktuelnim istraživanjima u likovnoj umetnosti.

Vladimir Veličkovski

TOME ADŽIEVSKI

Rođen 1958. godine u Strumici. Završio Akademiju likovnih umetnosti u Zagrebu.

Adresa: Skoplje, Partenija Zografskog 39

PROSTORNA SKULPTURA, 1989, drvo, 400 x 800 cm

ŽANETA VANGELI

Rođena 1963. godine u Bitolju. Studirala na Fakultetu likovnih umetnosti u Skoplju, a zatim završila Državnu akademiju umetnosti u Frankfurtu na Majni.

Adresa: Skoplje, Dame Gruev 1, III/19

VOLI ZEMLJOTRES, 1989, akril na platnu, fotografija, 100 x 195 (x 3)

LJUPČO BOJAROV

Rođen 1959. godine u Skoplju. Završio Fakultet likovnih umetnosti u Skoplju.

Adresa: Skoplje, Triglavska 35 a

PREDEO I, 1989, ulje na platnu, 140 x 100 cm

VUJKA RADIVOJEVIĆ BOJAROVA

Rođena 1960. godine u Ruštu. Diplomirala je na Akademiji umetnosti u Novom Sadu.

Adresa: Skoplje, Triglavska 35 a

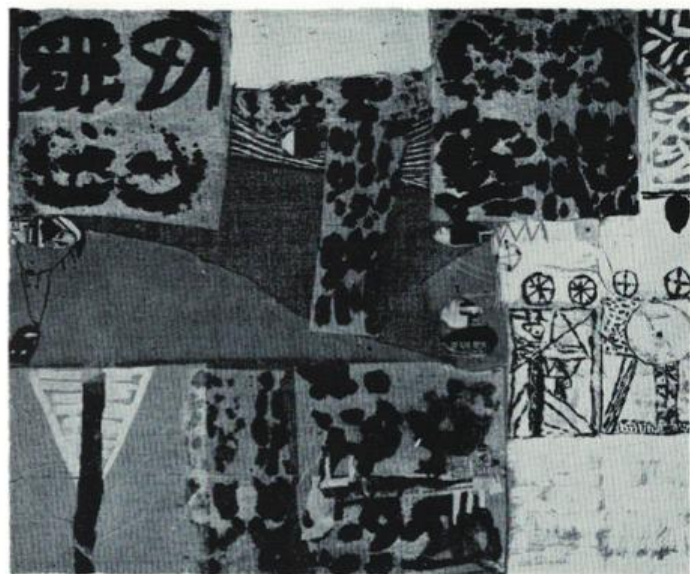
Iz ciklusa »VRAČEVI I IDOLI«, 1989, ulje na platnu, 150 x 100 cm

ŽANETA GELEVSKA

Rođena 1966. godine u Kumanovu. Završila Fakultet likovnih umetnosti u Skoplju.
Adresa: Skoplje, Nikole Rusinskog 8, II/9

Iz ciklusa »SIMBOLI«, 1990, pastel, tuš u boji,
70 x 50 cm (X4)

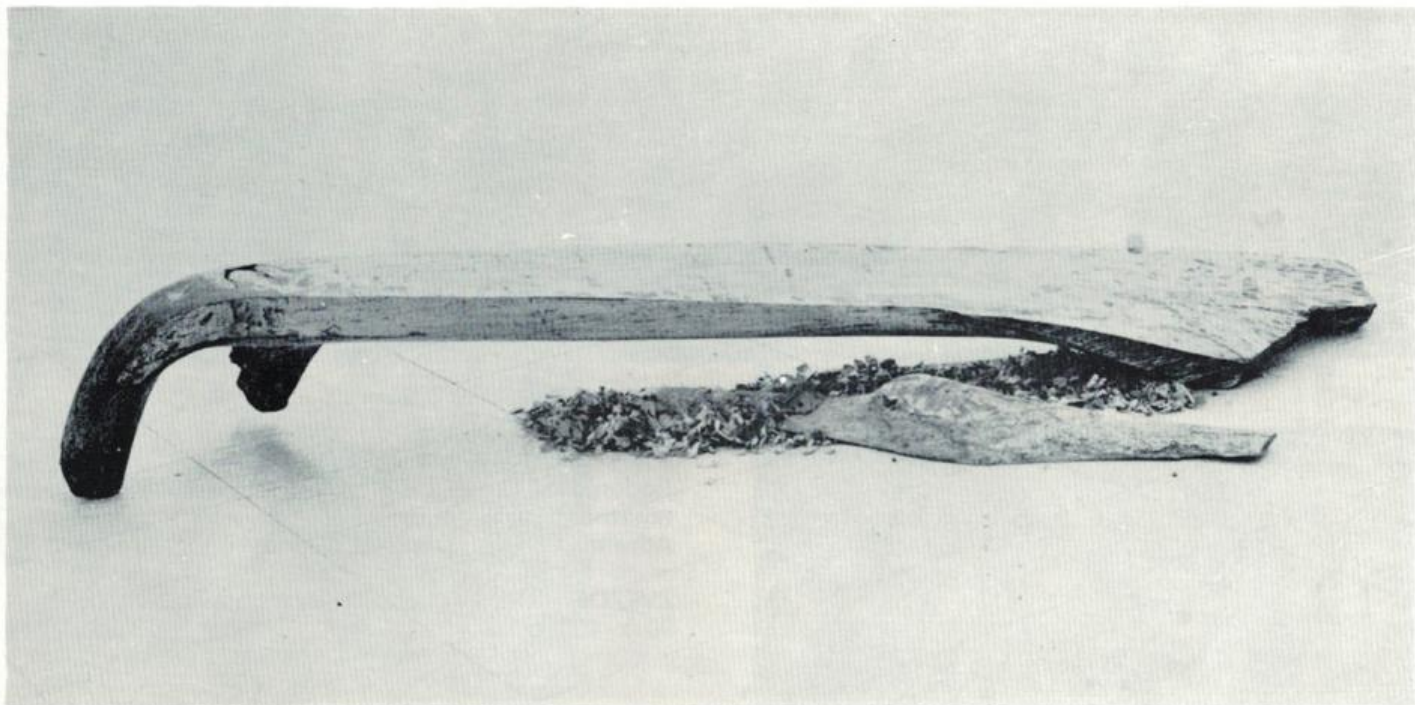

PERICA GEORGIEV

Rođen 1957. godine u Skoplju. Završio Fakultet likovnih umetnosti u Skoplju.
Adresa: Skoplje, Ul. 105, 35/34

SLUČAJ, 1987, kolaž, gvaš, akril, pastel na platnu,
163 x 130 cm

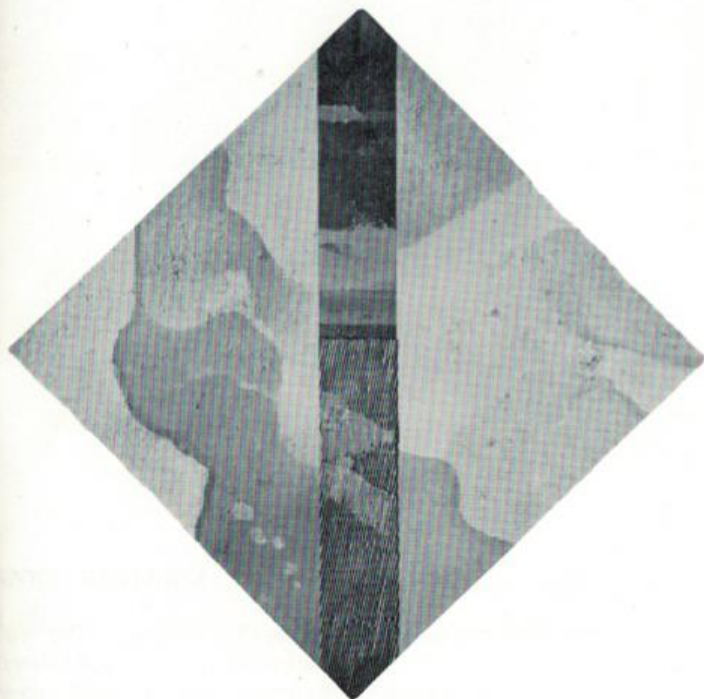

MARGARITA KISELIČKA-KALAJDŽIEVA

Rođena 1962. godine u Skoplju. Završila Fakultet likovnih umetnosti u Skoplju.

Adresa: Skoplje, Partizanski odredi 101, I/1

BEZ NAZIVA, 1989, drvo, 210 x 30 x 50 cm

VANČO JAKOV

Rođen 1964. godine u Skoplju. Završio Fakultet likovnih umetnosti u Skoplju.

Adresa: Skoplje, Nedeljka Šarića 123 a, Butel I

Iz ciklusa »IZMEĐU PROSTORA U JEDNOJ PROSTORNOSTI«, XXIX, 1989, ulje i papir na platnu, 138 x 138 cm

BLAGOJA MANEVSKI

Rođen 1957. godine u Skoplju. Završio Fakultet likovnih umetnosti u Skoplju.

Adresa: Skoplje, Dimitria Čupovskog 80, II/7

ZVEZDE I RUBOVI IX, 1989, kombinovana tehnika,
99 x 400 cm

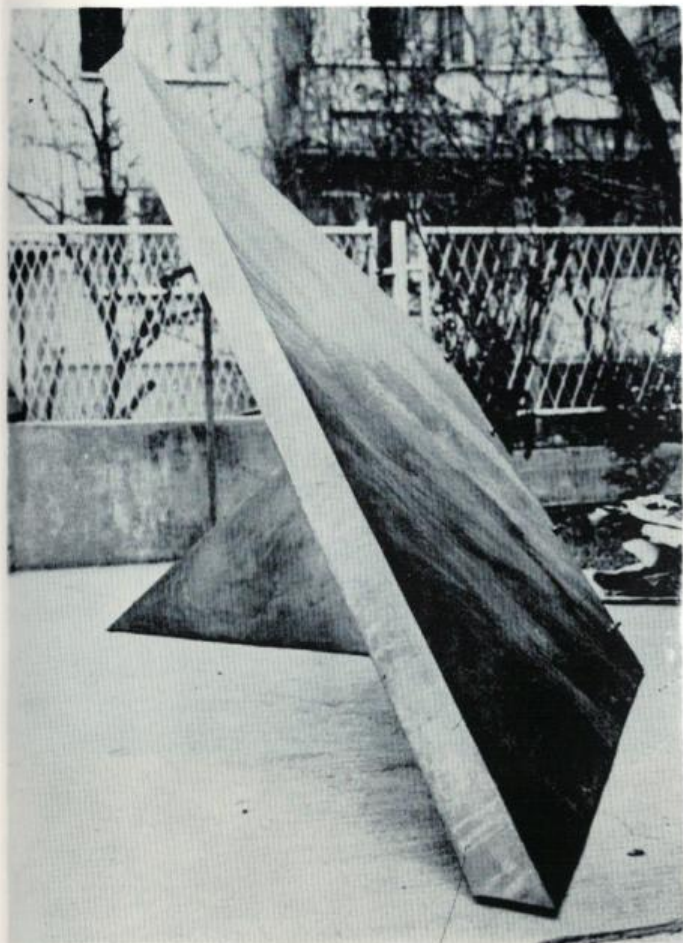
DIMITAR MANEV

Rođen 1948. godine u Štipu. Završio Akademiju likovnih umetnosti u Beogradu.

Adresa: Skoplje, Toše Karadžić 21, III/10

BEZ NAZIVA, 1989, ulje, pastel i papir na platnu,
173 x 134 cm

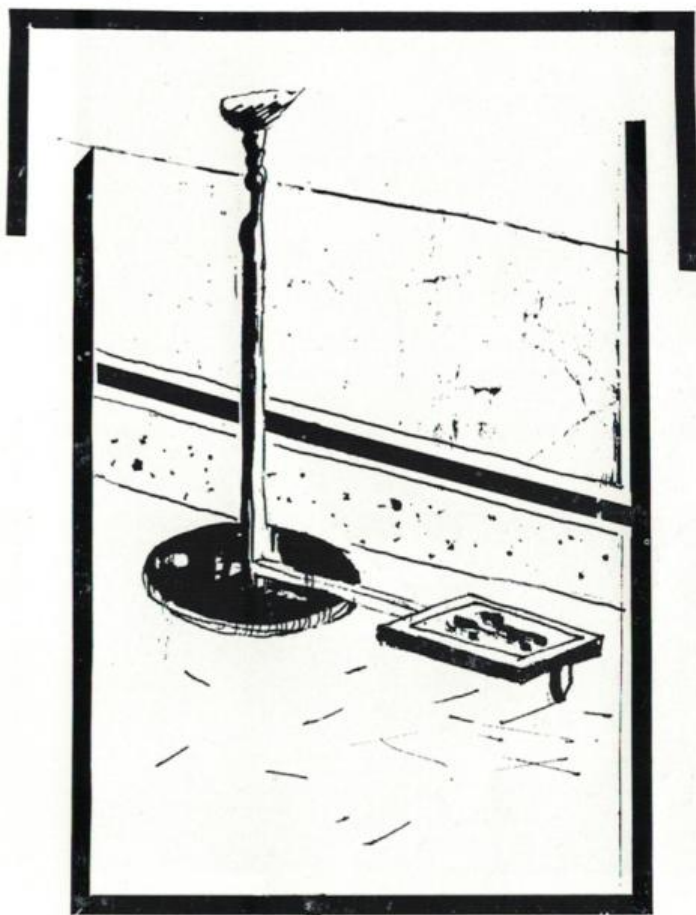

STANKO PAVLESKI

Rođen 1959. godine u Erekovcima. Završio Fakultet likovnih umetnosti u Skoplju.
Adresa: Skoplje, Makedonska prerodba 100

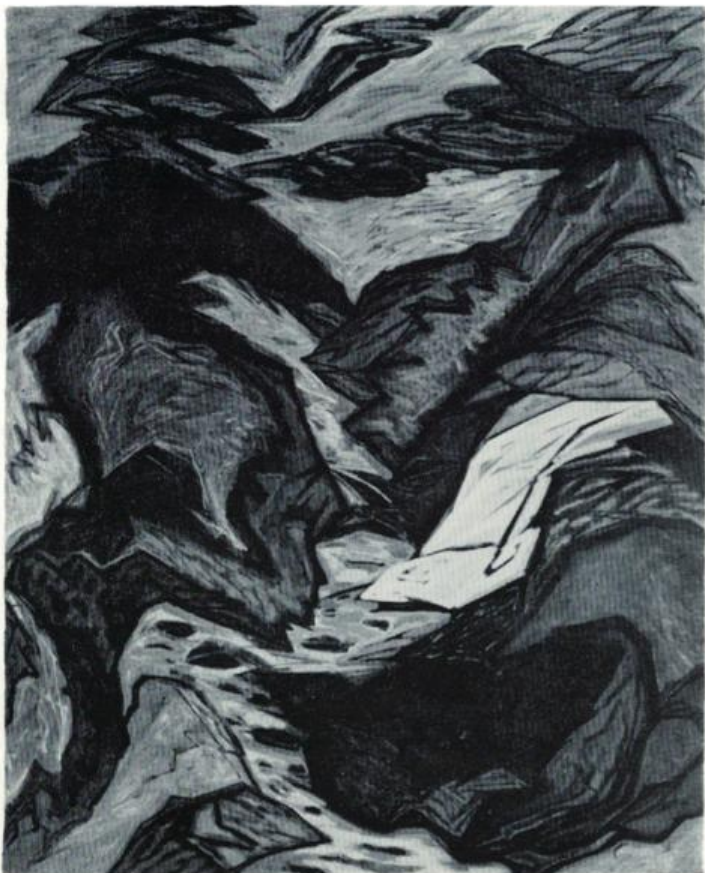
ARHITEKTONSKE SENZACIJE II, 1988, metal,

ISMET RAMIČEVIĆ

Rođen 1960. godine u Dubnici. Završio Fakultet likovnih umetnosti u Skoplju.
Adresa: Skoplje, Čelopek 57 a

DIJALOG, 1990, metal, drvo, ulje, slika ulje na kartonu — autor Igor Hadži Boškov, 250 x 300 x 110 cm

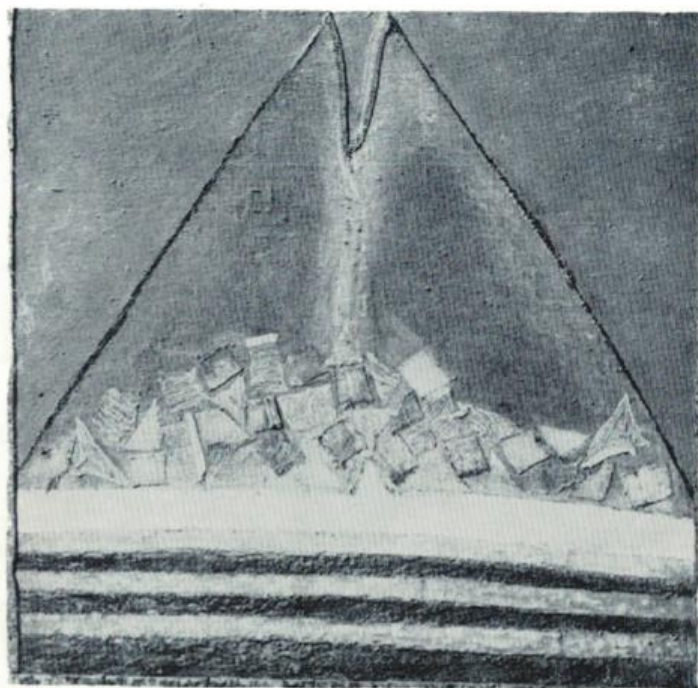

VELE TAŠOVSKI

Rođen 1949. u Osoju. Diplomirao na Akademiji likovnih umetnosti u Ljubljani.

Adresa: Skoplje, Partizanski odredi 72/66

Iz ciklusa »PRIRODNA PRIRODA« I, 1989, ulje na platnu, 145 x 115 cm

SLAVČO SOKOLOVSKI

Rođen 1958. godine u Skoplju. Završio Fakultet likovnih umetnosti u Skoplju.

Adresa: Skoplje, Puškinova 9, II—4

Iz ciklusa »SLIKE SA OLOVNIM OKVIROM« III, 1990, olovo, juta, gaza, lan, beli pigment, 70 x 70 cm

VENKO CVETKOV

Roden 1955. godine u Štipu. Završio Akademiju likovnih umetnosti u Beogradu.

Adresa: Skoplje, Pržino 30

EP MAKEDONSKOG DUHA, 1988, ulje na platnu,
180 x 160 cm

VIDEOPROJEKT — INSTALACIJA »BELI MUGRI«, 1990,
VHS standard, 15 min.

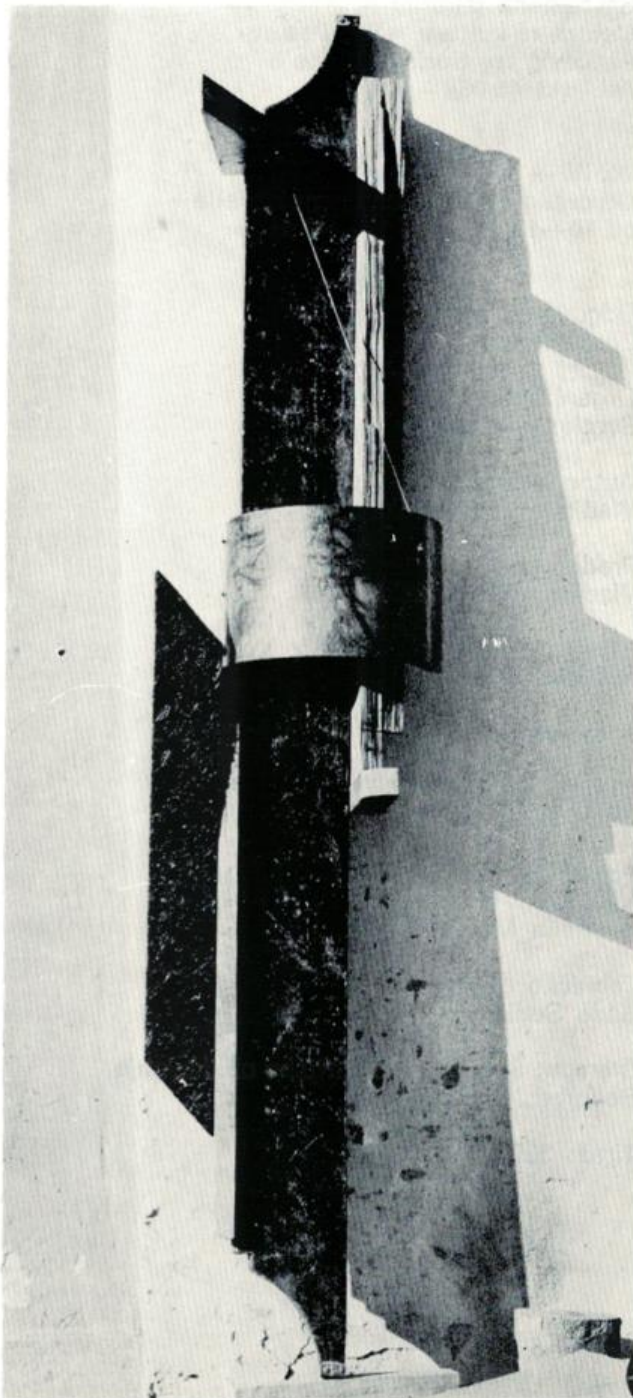
JOVAN ŠUMKOVSKI

Roden 1962. godine u Skoplju. Završio Fakultet likovnih umetnosti u Skoplju.

Adresa: Skoplje, Titovoužička 13

VERTIKALNI OBJEKT, 1988/89, drvo, žica,
228 x 55 x 28 cm

SANDUK V, 1989, drvo, ulje na platnu, 206 x 88 x 56 cm

Savremena galerija
Centra za kulturu »Olga Petrov«
Pančevo, Trg Borisa Kidriča 6
Tel. 013/45-088

20. IV — 10. V 1990.
Otvoreno svakog dana sem nedelje
od 10—13 sati i od 17—20 sati

Odgovorni urednik
Zoran Rotar

Organizacija
Svetlana Mladenov

Autor izložbe
Vladimir Veličkovski

Predgovor
Vladimir Veličkovski

Dizajn
Milenko Prvački

Fotografije
Vladimir Veljanovski
Dragan Gaševski
Blažo Micevski

Postavka
Vladimir Veličkovski
Svetlana Mladenov

Tehničko uređenje
Rade Sedlarov

Štampa: Škola za industrijsko oblikovanje,
Beograd, Krupanjska 3

Tiraž: 300

